

РУБРИКА «ДОЛЯ ЛЮДИНИ»

Автори часопису «Вересень» задумали підготувати низку статей, які розкривають концепт «долі» видатних постатей, які народилися / мешкали / творили в Україні, відстежити «долю» особистостей в екстремальних умовах.

Набір імен і постатей різноплановий. Будуть представлені особистості як із минулого, так і сучасники. Низка статей є реакцією на виклики сьогодення. Розв'язана війна «катком» пройде по долі багатьох людей. Уразливою є категорія митців, освітян, науковців. Вони живуть у своєму світі, загострено сприймають світ, що їх оточує. По-різному його відбивають у своїх текстах. Деякі постаті в такий спосіб будуть оприязнені для великого загалу або вперше, або про них просто не знали. ... З минулого варто брати уроки для завтрашнього ...

Пропонуємо допис професора Володимира Гладішева про Пауля Целана. Чим захопив він нас? Читайте і віднайдете відповідь ...

*Шеф-редактор,
директор МОІППО
Василь Шуляр*

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.1.2023.15>

ДОЛЯ ЛЮДИНИ, ЖИТТЯ ЯКОЇ ЗРУЙНОВАНО «КОЛЕСОМ ІСТОРІЇ»...
(Серія статей із концептом «доля»)

Восени 1969 року Нобелівську премію з літератури отримав видатний ірландський драматург Семюел Беккет. Це було справедливо, оскільки він на той час був у світовій літературі людиною легендарною, а створений разом із Еженом Йонеско «театр абсурду» (або «театр парадоксу») став одним з найцікавіших явищ літератури двадцятого століття...

Пізніше з'ясувалося, що серед претендентів на нагороду був також уродженець Чернівців Пауль Анчель, відомий світові як Пауль Целан, якого на той час уже вважали кращим німецькомовним ліричним поетом двадцятого століття. Найвідоміші письменники Світу не мали жодних сумнівів, що Целан обов'язково отримав би цю премію, якби не пішов із життя через самогубство у квітні наступного 1970 року, стрибнувши в Сену зі знаменитого мосту

Мірабо...

Доля Целана – доля людини, життя якої зруйновано «колесом історії» жахливого століття. У «Вікіпедії» повідомляють, що громадянство Целана – Румунія, СРСР, Австрія (Життєвий і творчий шлях Пауля Целана) [1]. Громадянином Румунії та СРСР він став, будучи мешканцем міста Чернівці, що на час народження Пауля Анчеля

23 листопада 1920 року входили до складу Королівства Румунії. Із 28 червня 1940 року до 22 червня 1941 року він мав радянське громадянство, оскільки Буковина увійшла до складу СРСР у 1940 році.

1945 року Пауль Анчель відновив громадянство Румунії, а в 1947 – став громадянином Австрії.

Протягом трьох років війни, коли Чернівці були окуповані Німеччиною, місце-

ві євреї опинилися хто в концентраційних таборах, як родина Целана, або єврейських гетто, що небагато в чому відрізнялися від таборів, хто – на примусових роботах у румунських так званих «трудовах таборах», як він сам.

Целанові пощастило вижити в нелюдських умовах. Перебуваючи в таборі Бузеу, він дізнається про те, що його родина загинула. Це призвело до важкої депресії, навіть – до межі самогубства.

Після звільнення Чернівців розчавлений втратою родини Пауль навчався в університеті та на певний час повернувся до батьківської квартири на вулиці Василькогасе (нині вулиця Панаса Саксаганського). Але спогади про минуле, перебування у стінах, де колись мешкала його загинута родина, були для поета суцільним жахом... У квітні 1945 року він біжить із СРСР у Бухарест, де намагається влаштувати нове життя, позбавлене жахливих спогадів.

Сучасний вигляд будинку з оригінальною меморіальною дошкою, де мешкала родина поета. Фото автора.

У Румунії Целан писав вірші, багато працював як перекладач і літературний співробітник, проте затримався він у Бухаресті лише на два роки, після чого на декілька місяців опинився в Австрії, де автоматично отримав громадянство.

Потім він переїхав до Парижу, де досить швидко здобув репутацію найкращого європейського ліричного поета. У 1952 році Пауль Целан створив родину із місцевою художницею, аристократкою за походженням, Жизель Лестранж. Згодом у подружжя народилися сини Франсуа та Ерік, перший з яких, на жаль, помер через декілька днів після народження, а другому Целан на все життя запам'ятався як ніжний батько.

Саме у Парижі Целан здобув визнання як поет та перекладач: у Німеччині йому було присуджено почесну нагороду Феде-

рального об'єднання німецької промисловості (1957 р.), літературну премію Вільного ганзейського міста Бремен (1958 р.), вищу літературну нагороду Німецької академії мови та літератури – премію Георга Бюхнера (1960 р.).

Про Целана та його творчість почали багато писати. Науковці, які досліджували твори німецькомовного поета, визнавали їхню оригінальність та новаторство.

Целан завжди багато та плідно працював, відтак матеріальне становище його родини було досить пристойним, можна сказати, він був доволі забезпеченою людиною. Але насолоджуватися заслуженим визнанням та спокійним життям не могла людина, яка пройшла через жахи війни. Більше того, саме жакливі спогади про часи війни руйнували внутрішній світ по-

ета, який постійно перебував у двох реальностях: сьогоденні й минулому, розривався між ними, іноді втрачаючи відчуття реального життя та занурюючись у минуле.

До того ж ще в 1953 році в житті Целана відбулася сумна для поета подія, що багато в чому визначила його трагічне майбутнє: «Письменниця і журналістка Клер Голль розіслала німецьким критикам і ЗМІ безпідставні звинувачення, «згідно з якими Целан нібито вдався до плагіату віршів її чоловіка, німецько-французького поета Івана Голля», якого він перекладав. Найбільш образливим був її закид Целанові, ніби той вигадав смерть своїх батьків у концтаборах. Цей факт глибоко вразив поета і позначився на його душевному стані» (Целан Пауль). Поет, який завжди страждав від втрати родини, дуже важко переживав ці звинувачення-наклепи, що спричинили невиліковне психічне захворювання, яке в середині 60-х років призвело до його примусового лікування у психіатричних клініках: через загострення шизофренії він погрожував ножем своїй дружині та малолітньому синові.

Перебуваючи у клініках, Целан багато писав, а лікарі намагалися стабілізувати його здоров'я. Психічний стан поета був нестабільним, доходило навіть до спроб самогубства під час лікування. Одного разу він важко поранив себе ножем.

Коли здоров'я покращувалося та Целан залишав клініки, то брав активну участь у літературному житті «столиці Світу» – Парижі. Активне життя разом із новими збірками віршів зміцнювало його репутацію як найкращого європейського ліричного поета.

До дружини та сина Целан вже ніколи не повертався: коли поет не перебував у клініці, то мешкав окремо від них.

Незадовго до смерті Целан відвідав Єрусалим, де зустрівся з Іланною Шмуелі, колишньою чернівчанкою, з якою він був знайомий у рідному місті ще з сорокових років і з якою листувався приблизно з 1965 року. Вона навіть відвідувала Пауля у Парижі.

Це було останнє велике почуття Пауля Целана, плодом якого став «Єрусалимський цикл» творів, що увійшов до збірки «Притулок часу». Нагадаємо, що саме в 1969 році Целана було названо номінантом на Нобелівську премію з літератури.

Здавалося б, попереду в Целана і щасливе кохання, і здобуття найвищої літературної нагороди. Проте душевні страждання поета виявилися такими, що було не під силу йому здолати, і 20 квітня 1970 року все закінчилося: «Під мостом Мірабо струмує Сена». Досягнувши вершини слави, Пауль Целан став самогубцем, перехилившись у квітні 1970 р. через ажурне поруччя мосту над Сеною» (Пауль Целан: як поет із Чернівців став найкращим європейським ліричним поетом повоєнного часу).

...Історія відносин Пауля Целана із Чернівцями та Чернівців із Паулем Целаном не може вважатися простою.

З одного боку, він тут народився, це його рідне місто, його «мала батьківщина», яку жодна людина не може собі обрати. Він мешкав у Чернівцях тривалий час, їхав звідси і повертався знову. Він пережив у цьому місті найжахливіші події свого не досить тривалого життя. Це не викреслити, не усунути.

З іншого боку, «про Пауля Целана в усіх енциклопедіях і словниках зазначено, що він – німецький поет, який жив і помер в Парижі». І саме це начебто не є визнанням його українським поетом, який належить до українського літературно-культурного простору.

Проте важко не погодитися з тим, що «Целан уособлює ту епоху, коли Чернівці були частиною західноєвропейського простору в усіх аспектах». І це також не можна викреслити ані з життя поета, ані з життя його рідного міста.

Добре, що в сучасних Чернівцях постань Пауля Целана стає все більш помітною, посідає заслужене місце в культурному житті центру Буковини.

Багато зусиль для того, щоб Пауль Целан «повернувся» в Чернівці, докладає відомий у Європі чернівецький науковець,

професор Петро Рихло, який також є перекладачем творів Пауля Целана українською мовою. Саме він є одним з ініціаторів та засновників фестивалю поезії «Міжнародний поетичний фестиваль MERIDIAN CZERNOWITZ» [6], серед учасників якого був і син Пауля Целана – Ерік, і під час

проведення якого постать Пауля Целана є незримо «присутньою» серед учасників і гостей.

На вулиці Головній відкрито пам'ятник Паулеві Целану, який дуже тонко й вдало підкреслює новаторський характер творчості уродженця Чернівців.

Пам'ятник Паулеві Целану. Фото автора.

На головній вулиці міста, що названа на честь відомої української письменниці Ольги Кобилянської, відкрито Літератур-

ний Центр Пауля Целана – значний культурний осередок Чернівців та області.

У Центрі Пауля Целана.

Фото автора.

На нашу думку, видатний німецькомовний поет, уродженець Чернівців, є постаттю, якою справедливо пишається місто. Пауль Целан – це художник слова, творчість якого є неможливою без Чернівців і відповідного культурного середовища, що сформувало особистість одного з найкращих ліричних поетів двадцятого століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Життєвий і творчий шлях Пауля Целана. – Електронний ресурс. Режим доступу на 3.08.2022 року: https://otherreferats.allbest.ru/literature/00206515_0.html

2. Пауль Целан: як поет із Чернівців став найкращим європейським ліричним поетом повоєнного часу. – Електронний ресурс. Режим доступу на 3.08.2022 р.: <https://explainer.ua/paul-tselan-yak-poet-iz-chernivtsiv-stav-najkrashhim-yevropejskim-lirichnim-poetom-povoyennogo-chasu/>

3. Целан Пауль. – Електронний ресурс. Режим доступу на 3.08.2022 року – Режим доступу: <https://www.books-xxi.com.ua/brands/tselanpaul>.